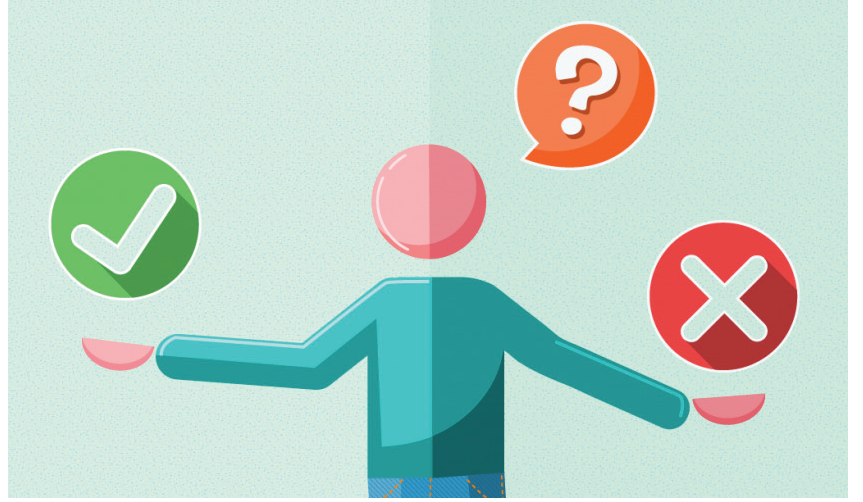

Suç ve Ceza; Hangi Kültür !

Elk.Müh. H. Avni GÜNDÜZ
havni.gunduz@emo.org.tr

Osman Ata Ataç'ın bir yazısında geçmişte parça parça okuduğum bir konuyu derli toplu bulunca toplumsal davranışların kültürler yoluyla değişip değişmeyeceği, başat sorunun ne olduğu gibi kavramlar, özellikle unutmadığım geçmişteki bir anı ile birlikte yeniden aklıma geldi.

Dışarıdan ortaokul bitirme sınavlarının birinde sorulan Türkçe sorularından biri: "Ali camı kırdı cümlesinin öğelerini bulunuz" şeklinde imiş. Yanıtlardan birisi oldukça gülümsetici; "Hocam, öge möge anlamam. Ali camı kırdıysa parasını öder". Öğretmenler arasında şaka ile karışık olarak çeşitli konuşmalar geçmeye başlar. Ali camı kırdığında kimse görmemiş ise parasını ödemedi kaybolur. Ali camı kırdıysa ve birisi gördüyse, amca kimseye söyleme deyip kaçmıştır. Ali camı kırıp kaçmıştır ama vicdanının sesini dinleyip parasını ödemiştir vb.

Kaç çocuk erik çalmamıştır? (Tabii artık şehirlerde erik ağacı kalmadığından bu sayı çoğalmıştır) Veya neleri alıvermek (çalmak) göreceli olarak masum hareketlerden sayılmaktadır. Bir işi yapması gereken bir kişi o işi yaptı diye hediye almalı mıdır? Bu işin sonu nereye kadar dayanmalıdır? Bal tutan parmağını ne kadar yalamalıdır?

Bu ve buna benzer konular çok çe-

şitlendirilebilir. Ama Dostoyevski'nin Suç ve Cezasındaki gibi her suçlu vicdan azabı çeker mi? Bilemeyiz. Neleri biz suç saymaz iken başkaları suç sayar? Bir şey suç olarak bilinirken aynı kelime ve cümleler kullanılarak suç kavramından çıkarılması veya benimsenmesinin temel nedenleri nedir? Suçlunun güçlü olması ile zayıf olması adalet denilen kavramı ne kadar etkiler? Etkilemesi gerekir mi?

Yasa, yönetmelik, etik ve ahlaki kurallar birbirine karışmış ve işimize geldiği gibi yorumlanmaya başlanmış iken dünyada da ulaşım kolaylaşmaya, internet geldiğinden beri daha hızlı bir şekilde toplumlar birbirini tanımaya, gidip görmeye başladılar. Kültürler öğrenilmeye başlandı. Davranış biçimleri, yaşamları ve eğitimleri inceleniyor. Dolayısıyla karşılaştırmalar da yapılabiliyor. Örneğin bizim ülkemizde bir deprem ve benzeri bir felaket halinde eşi görülmemiş yardım kampanyaları yapılır ancak bu yardımların çalındığı, satıldığı veya usulsüz dağıtıldığı haberleri yaygındır ve kanıksanmıştır. Oysa Japonya'da daha büyük afetlerde insanların efendice sıraya girip marketlerden ihtiyaçlarını, başkalarına da kalması için, azar azar almalarını gıpta ile izleriz. Batıda olası bir felakette her türlü önlemin siste-

matik olarak alındığını, ancak yine de suç işleyenlerin ve kurallara uymayanların da gözünün yaşına bakılmadığını duyarız.

Gerisini Osman Ata Ataç'ın 24 Mayıs 2017 tarihli Dünya Gazetesi'nde yayımlanan yazısından öğrenelim: "... Dünya kültürlerini inceleyenler iki türlü kültür çeşidinden bahsederler: Utanç Kültürü ve Suç Kültürü. Ellili yıllarda Judeo-Christian yani Musevi-Hristiyan kültürler denilen çoğu endüstri devrimini çoktan tamamlamış Batılı ülkeler suç kültürü, genellikle doğulu daha endüstri devrimini bir türlü yakalayamamış ülkeler utanç kültürü olarak tanımlanırdı. Aralarında Türkiye'nin de olduğu bir sürü ülke de 'geçiş' halinde utanç kültüründen suç kültürüne doğru ilerleyen ülkeler olarak sınıflandırılırdı. Geçişler hiç bir zaman suç kültüründen utanç kültürüne doğru olmaz öbür yön- de olurdu.

Bu yazına göre suç kültürüne sahip insanlar bazı işleri yasaya, töreye ve saire kurallara uygun olmadıkları için yapmazlardı. Utanç kültüründe olanlar ise bir şeyin yapılıp yapılmamasına bu işi yapanın utanıp utanmamasına göre karar verirdi. Yapılan iş utanılacak bir şey değilse yasaya, etik ilkelere, vesaire kurallara uygun olup olmaması önemli sayılmazdı. Bunun da kaçınılmaz sonucu

'utanç' verici hareketlerin "bunda utanılacak bir şey yok" olarak algılanması için ya başkaları tarafından görülmesi veya aynı hareketi başkalarının da yapması yeterli olmasıydı. Suç kültürlü insanlara göre yaptıkları iş; yasak, kanun dışı, hatta ahlaksız sayılabilirdi ama herkes yapıyordu veya kimse görmemişti dolayısıyla utanılacak bir şey değildi. Hatta bilinse bile başkaları da yaptığı için utanılacak bir şey yoktu. Suç kültürlü insanlar bu işleri yapmakta bir sakınca görmezlerdi. Suç kültürlü biri kırmızı ışıktaki ortada kimse yoksa bile geçmez, utanç kültürlü biri kimse görmüyorsa veya başkaları da geçiyorsa geçerd. Bu araştırmalara göre Türkler bu iki kültür arasında.

Bazıları Türk toplumunun başat kültürünün utanç kültüründen suç kültürüne tam bir geçiş yapmadığını bazıları ise artık yaptığını düşünebilir. Bu aslında işin bir yüzü. Bir de başat kültürün örgütlenmesi var. Ünlü düşünür Weber'in ortaya attığı, bizde de rahmetli İnalcık hocanın işlediği örgüt biçimleri.

Bu konuda Türkler yine ortada. Zamanı fi tabir edebileceğimiz geçmişte gerek Batı gerekse Doğu devletleri

'patrimonyal' örgütler olarak nitelendirilirlerdi. Patrimonyal örgütlerde her şey direkt olarak patronun desteği, onayı ve beğenisine bağlıdır. Biz de bu sultandır. Sanattan, spora, savaştan, barışa her şeyde sultanın hiyerarşi içinde beğenisi ve onayı olmazsa olmazdır. Adı lazım değil tarihçi olduğunu iddia eden biri Osmanlı döneminde rastlanan inanılmaz insan dönüşümünü "Bir yerde uzun süre kalan yozlaştığı için yapılmıştı" diyerek haklı kılmaya kalkarken!!! nedense bu devamsızlığın sadece sultanın işine yaradığını anlatmıyor, bu nedenle Osmanlının ne bir aristokrasi ne de bir burjuva sınıfı yaratamadığını ise es geçiyordu.

Batı'da patrimonyal devlet aristokrasini ya muhafaza ederek burjuvaziye, ya da aristokrasisini burjuvaziye çevirerek patrimonyal örgütlerden kurallarla yönetilen bürokratik örgütlere geçerken bu geçiş başat kültürün 'kurallara uyum' demek olan suç kültürlü insanlarca yapıldı. Türkiye patrimonyal örgütlenmeden bürokratik örgütlenmeye geçişi de tamamlamış sayılmaz.

Bu tür geçişleri yapamayan utanç kültürlü patrimonyal bir çok toplum iki-

lemlerine bir ikilem daha ekledi. Batılı ülkelerin göreceli başarıları altında ezilen bu toplumlar, o ülkelerin bir çok şeyleri gibi örgüt formlarını da ithal ettiler. İyi de ettiler ama bu transferin organ naklinde olduğu gibi uyum sorunları yaratacağını pek irdelemediler. Söz gelimi Türkiye hala utanç ağırlıklı patrimonyal örgüt kültürlü bir ülkedir dersem umarım kimse bunu ülkemi küçümsemediğim anlamına almaz sosyologlar, kültürel antropologlar, örgüt kuramcılar üstüne vazife olmayan işlere karışma demezler. Ben gerek işletme gerekse makro düzeyde yönetim meselelerimizin çoğunluğunun altında utanç ve patrimonyal kültürlü insanların çağımızın suç ve bürokratik kültür gerektiren işlerini bunun önemini bilerek veya bilmeyerek görmezden gelen yöneticileri görüyorum.

Elbette her sorunumuzun nedeni bu kadar basit değil ama, şu veya bu şekilde bir örgütü idare etme durumunda olanların ve idare edilenlerin yazdıklarını anlayacaklarını umuyorum. Burada çok önemli olan bir ikilem var. Yöneticiler isterlerse utanç ve patrimonyal kültürün müziği ile dans ederler bu hem egolarını doyurur hem de kısa dönemde işlerini kolaylaştırır. Ama, doğru olan örgütünüz elemanlarının suç ve bürokratik kültüre geçişlerini kendinizden başlayarak sağlamaktır. Sürdürülebilirlik için bu şarttır vesselam."

Sosyologlarımıza ve psikologlarımıza çok iş düşüyor. Bununla beraber geçmişte önemli çalışmalar yapmış bilim adamlarımızın yazı ve kitaplarını da bulup yeniden değerlendirmekte yarar var diye düşünüyorum. Sağlıcakla kalın.

İki Mühendis Arasındaki En Kısa Yol

emoportal

Meslektaşlarınızı bulun ve tanışın. İletişim kurun. Soru sorun. Yanıt verin. Grup oluşturun, gruplara katılın. İş ilanlarına başvurun, etkinlikler yaratın veya etkinliklere katılın. Şirket sayfanızı ve blogunuzu oluşturun, takipçilerinizle yeni ürünlerinizi paylaşın. Binlerce elektrik, elektronik, haberleşme profesyonelinin, yüzlerce şirketi birbirine bağlıyoruz. Her geçen gün büyüyor, geliyoruz. Sadece bir web sitesi değil, Türkiye elektrik elektronik sektörünün buluşma noktası: **www.emoportal.com**